

LBRIS | We know
books

SFÂNTUL
NECTARIE
DIN EGHINA

Despre
îngrijirea
sufletului

ediția a doua

Traducere din limba neogreacă
Parascheva Grigoriu

editura
Σοφία

București

Cuprins

[Celor ce se roagă] 5

Omilia 1

Despre libertatea morală, că omul este liber din
punct de vedere moral. 7

Omilia 2

Despre inviolabilitatea libertății 17

Omilia 3

Despre adevărata libertate și despre fals-numita
libertate 25

Omilia a 4-a

Despre modul în care putem rămâne liberi din
punct de vedere moral. 35

Cum urmăm Mântuitorului Hristos 36

Omilia a 5-a

Despre păcat 45

Care este pricina pentru care păcătuim 51

Că înșelarea vine din negrijă 53

Omilia a 6-a

Despre pocăință. 57

Omilia a 7-a

Că mântuirea se săvârșește prin harul lui

Dumnezeu și prin voința omului. 63

Că trebuie să grăbim spre pocăință 66

Că obișnuința păcatului aduce moarte 71

Cum se cuvine să fie pocăința	73
Despre adevărata pocăință și despre roadele ei	76
Despre chemarea păcătoșilor de către Iubitorul de oameni Dumnezeu	78
Omilia a 8-a	
Despre mărturisire	81
Ce este mărturisirea?	84
Omilia a 9-a	
Despre mărturisire	95
Că mărturisirea este necesară	95
Despre iertarea păcatelor	99
Cel ce păcătuiește trebuie să satisfacă dumnezeiasca dreptate	103
Că mărturisirea este folositoare din punct de vedere moral și duhovnicesc	108
Că mărturisirea trebuie să fie după o pregătire prealabilă	111
Omilia a 10-a	
Despre Dumnezeiasca Împărtășire	115
Măreția și vrednicia Tainei Dumnezeieștii Împărtășiri	117
Cum trebuie să ne apropiem de împărtășirea cu Sfintele Taine	120
Caracterul celui ce se împărtășește cu vrednicie	122
După Sfânta Euharistie	124
Cuvânt	
despre datoriile noastre în fața Sfântului Altar	129

[Celor ce se roagă]

Această mică lucrare de mai sus, constând din 11 omilii și cuvântări, datorită scopului urmărit prin ele, poartă titlul *Despre îngrijirea sufletului*. Primele patru omilii formează o singură *Cugetare despre libertatea morală*, prin care căutăm să dovedim că omul este liber din punct de vedere moral și că, abătându-se, păcătuiește împotriva lui Dumnezeu. A cincea omilie este despre păcat; prin aceasta arătăm că păcatul este un mare rău și că trebuie să ne pocăim. A șasea omilie este despre pocăință. A șaptea este despre pocăință și despre satisfacerea dumnezeieștii dreptăți rănite. A opta și a noua, despre mărturisire. Iar restul cuvântărilor sunt despre Dumnezeiasca Împărtășire.

Înșiruirea și coerența noțiunilor pe care le-am cercetat cu grijă îngăduie ca diferitele cuvântări și omilii să fie văzute ca parte sau capitol al unei singure scrieri, ceea ce, de altfel, este foarte adecvat scopului urmărit.

Scopul acestei ordini și publicarea lor este acela de a cuprinde într-un singur opuscul întreaga învățătură necesară pentru îngrijirea sufletului rațional și nemuritor. Această lucrare a noastră s-a tipărit cu

[CELOR CE SE ROAGĂ]

LIBRIS

We know

books

cheltuiala Asociației Comerciale din Lamía în 1500
de exemplare, ca să fie împărțite în dar pentru folo-
sul sufletesc.

*Lamía, 22 februarie 1894,
† Mitropolitul Pentapolisului,
Nectarie Kefalas*

OMILIA 1

Despre libertatea morală,
că omul este liber
din punct de vedere moral

*Și Dumnezeu l-a făcut pe om, după chipul
lui Dumnezeu l-a făcut pe el (Gen. 1:27)*

Omul, zidit fiind de Dumnezeu, ca să întruchipeze la scară mică pe pământ nesfârșita măreție a dumnezeiescului chip al Creatorului, trebuia să poarte întru sine proprietățile lui Dumnezeu, să fie în strânsă relație cu El. În calitate de chip al lui Dumnezeu, omul trebuia să fie o ființă cu conștiință de sine, liber și independent, fiindcă o ființă fără conștiință, fără libertate și independență, este nevrednică de o asemenea înaltă chemare, de o asemenea vocație, adică a împlinirii mării voințe a Dumnezeiescului Creator. Așadar libertatea omului este o necesitate exigentă a mării lui apostolii, a creației și venirii lui pe lume și, prin urmare, o condiție necesară și cuvenită. Fără libertate, omul ar fi pe aceeași treaptă cu restul animalelor. Ro-

bia și determinismul ar marca lucrările lui și ar mișca vederile sale într-un cerc închis, în care s-ar învârti în gol. Ideile de bine, frumos i-ar fi cu totul necunoscute. Ar ignora cu totul să deosebească ce este rușinea, ce este răul, minciuna, neavând o putere de-sine-lucrătoare, care să-i permită să iasă din cercul închis al instinctelor naturale. Ignorarea binelui, a frumosului, a adevărului l-ar face pe om o ființă amorală și ar șterge însăși noțiunea de morală ca pe o expresie lipsită de sens, ceea ce ar face faptele și lucrurile omului nedeosebite de cele ale animalelor, fără sens și necaracteristice lui. Iar această lipsă de sens și asemănare a caracterului lor cu acela al animalelor ar face ca în mintea și în inima omului să nu se trezească nici o simțire, nici o percepție, nici o impresie sau întipărire (ἐντύπωση) sau reprezentare în conștiință. Această lipsă va lăsa inima fără conștiință, mintea oarbă și inactivă. Non-conștiința și orbirea s-ar îngroșa ca o negură deasă și ar întuneca minunatul chip al Dumnezeiescului Creator – chipul cel strălucit lucrat și minunat măiestrit de mâna creatoare, în care strălucesc bunătatea, înțelepciunea și virtutea și îl vor împiedica să vadă și să Îl recunoască pe Făcătorul și plâsmuitorul a toate. Atunci și sufletul ar ignora complet pe Dumnezeu și dumnezeieștile caracteristici, și creatura nu ar putea nicidecum slăvi, lăuda, cânta pe Dumnezeu întru cunoștință și nici nu l-ar putea mulțumi. Omul, fără libertate morală, nu va fi diferit cu nimic față de restul animalelor. Libertatea morală îl dovedește pe om a fi o ființă morală, rațională și chip al lui Dumnezeu. O fire rațională și fără libertate morală ar

LIBRIS

We know
books

fi ca o pasăre fără aripi, ar fi o scădere și o lipsă în creația lui Dumnezeu, ceva fără rost, un lucru întru totul nepotrivit cu dumnezeiasca înțelepciune și bunătate. Firea rațională a omului impune, ca o consecință necesară imediată, libertatea morală și independența, de vreme ce omul, fiind rațional, a devenit prin însuși acest fapt liber și independent. Este, prin urmare, o ființă liberă din punct de vedere moral. O ființă neliberă și dependentă sau supusă tendințelor instinctuale nu este o ființă rațională, fiindcă ceea ce este duh este prin fire liber și independent și nu este supus de nimeni. Nici n-ar putea o asemenea ființă fără libertate să aibă un suflet rațional care să poarte în sine caracteristicile chipului dumnezeiesc, inteligibilul și neatârnarea, fiindcă acestea sunt cele care îl arată pe om liber și independent. O ființă neliberă are un suflet irațional și supus, fiindcă nelibertatea este semnul unui suflet irațional și caracterul unei naturi supuse simțurilor, iar nu și al unei firi inteligibile. Firea inteligibilă se mișcă de la sine și prin acest fapt este și liberă, fiindcă faptul de a se mișca de la sine, în măsura în care se mișcă după voință, înseamnă a fi liber, ca unul care e liber se mișcă unde, cum și când voiește. Această mișcare după voință îi dă puterea să se cugețe pe sine ca o ființă care este și care le are pe cele din jurul ei și care poate să aibă. De aceea firea adevărată sau sufletul omului, ca una care ea însăși se mișcă pe sine, ca una care se cugetă pe sine și pe cele din jurul ei, ca una care are și poate avea, ca una care vrea să aibă cunoștința, este liberă, iar omul liber și independent este liber și din punct de vedere moral. Firea

sensibilă este neliberă, fiindcă este mișcată de altceva și nu se mișcă în funcție de propria voință, prin urmare este fără conștiință; iar ceea ce este fără conștiință este o ființă fără libertate morală și, prin urmare, este o ființă irațională. Omul însă, ca ființă conștientă, este liber cugetător, fiindcă poate accepta cunoștința unui lucru oarecare sau poate refuza să învețe ceva, poate accepta să facă ceva sau poate refuza. Libertatea e cea care îl face răspunzător pentru faptele lui, ca unul care acționează sub impulsul propriei lui voințe și care poate face uz bun sau rău de libertatea lui. Și tocmai în virtutea libertății morale cere Dumnezeu de la om îndreptarea faptelor lui și în virtutea aceleiași libertăți este judecat de Dumnezeu și este schimbat prin păzirea libertății lui morale sau este pedepsit pentru pierderea ei, fiindcă libertatea morală înseamnă nu a face binele sau răul după voia fiecăruia, ci de a face numai binele. A face și bine și rău, după voia și socotința proprie, nu înseamnă libertate morală, ci un amestec de libertate și robie. Căci atunci când fac binele, îl fac în acord cu cerințele omului interior, care caută binele de dragul binelui, în timp ce, atunci când fac răul, îl săvârșesc mai întâi împotriva sugestiilor conștiinței mele și glasului interior al libertății morale și apoi îl săvârșesc determinat de un motiv anume. Prin urmare voința, ca una care depinde de ceva anume, este neliberă și roabă, pentru aceea nici termenul de *libertate* nu mai este adevărat, nu îi mai este propriu.

„Sufletul – zice Sfântul Grigorie al Nisei – arată prin sine însuși domnia și înălțimea, fiind departe de treapta de jos prin aceea că nu are nici un stăpân și că

LIBRIS

We know
books

este liber și guvernat de propriile voiri, fiindu-și propriul stăpân. Și aceasta de ce anume ține, dacă nu de faptul de a fi împărat? Să iubim binecuvântarea și să fugim de blestem: de noi depinde a alege pe fiecare dintre cele două după vrednicie: spre care din ele înclinăm din dispoziția sufletului.”¹

Cu adevărat de noi ține a alege sau a respinge ceea ce nu voim sau ceva de care ne scârbim. De pildă, Adam cel liber moral avea putința să rămână în păzirea legii lui Dumnezeu pe care Îl iubește prin fire și avea putința să calce legea, din înșelare, supunând propria lui voință voinței diavolului, adică avea putința ori să rămână liber moral, ori să devină rob. Totuși definiția termenilor diferă mult, fiindcă libertatea morală este aceea de a face binele, iar nu răul, fiindcă cel ce face răul este deja un rob din punct de vedere moral. Liber fiind, poate fi predat robiei, dar în robie fiind, nu mai poate lucra liber, de vreme ce liber din punct de vedere moral înseamnă a face binele mișcat de propria voință. Iar libertatea morală este stăruința de bunăvoie în păzirea poruncilor lui Dumnezeu. Aceasta o descrie și spusa înțeleptului Sirah despre libertatea morală: *Domnul dintru început a făcut pe om liber și l-a lăsat în mâna sfatului său*, „*Pus-a înaintea ta foc și apă, și ori la care vei vrea vei întinde mâna ta². Înaintea omului sunt viața și moartea și oricare îi va plăcea i se va da.*”³ Din acestea se arată

¹ Sf. Grigorie al Nyssei, *Despre crearea omului*, 4, PG, 44, 136BC; V. Sf. Ioan Damaschin, *Sacra Paralela* 1, 8, PG, 95, 1112A.

² Înțel. Sir. 15:14.

³ Înțel. Sir. 15: 16-17.

că omul este liber moral să facă alegere între foc și apă, viață și moarte, bine și rău. Dar cel ce mai înainte de alegere era liber moral, dacă va alege răul, prin însăși această alegere va face dovada că deja nu mai este liber. Fiindcă omul pentru aceasta este liber, pentru a rămâne prin liberă alegere în bine, dar alegând răul nu este liber moral, fiindcă prin fire dorește viața și apa și tot prin fire respinge moartea și focul. Dar dacă cineva alege ceva de care prin fire se ferește, atunci înseamnă că nu se mișcă liber, adică potrivit voinței, ci împotriva ei. Prin urmare este rob. Fiindcă libertatea morală este alegerea de voie numai a binelui potrivit firii. În funcție de această necesitate, se impune să deosebim definiția omului ca ființă liberă moral de definiția libertății morale. Omul este liber din punct de vedere moral să își întindă mâna spre viață sau spre moarte, dar libertatea morală este a întinde mâna numai spre viață.

Cu privire la libertatea alegerii, proprie omului, zice și marele Vasile: „Pus-a înaintea ta foc și apă, viața și moartea, binele și răul, două firi opuse; supune-le pe amândouă judecății tale, cântărește-le bine, ce îți este mai de folos? A alege o plăcere vremelnică și pentru aceasta să primești o moarte veșnică sau alegând reaua pătimire în nevoița virtuții, să te bucuri prin ea de dăruitorul desfătării celei veșnice”¹. Și din cuvintele Sfântului Vasile cel Mare se arată libertatea omului de a rămâne liber moral sau de a deveni rob, de a-și păstra libertatea morală sau de a fi dus în robie, de a rămâne în virtute sau de a fi predat răului. Dar nu va greși

¹ Sf. Vasile cel Mare, Omilie la Psalmul al 4-lea, PG, 29, 480A. V. și Sf. Ioan Damaschin, *Sacra parallela*, 3, PG, 96, 232A.

cu nici un chip cel care spune că libertatea morală este virtute, iar nelibertatea morală este păcatul.

Libertatea morală îl face pe om vrednic să aleagă mereu binele și să se ferească de rău. Sfânta Scriptură spune că Dumnezeu a pus legea scrisă în inima omului.¹ Prin aceste cuvinte, Scriptura ne învață puterea libertății morale a omului. Omul cu adevărat liber moral poate să Îl recunoască pe Dumnezeu, pe Dătătorul de lege, Cel ce vorbește în inima lui, pe Cel revelat în chipul creației Lui și să Îi imite bunătatea, precum spune Sfântul Apostol Pavel: *Pentru că ceea ce se poate cunoaște despre Dumnezeu este cunoscut de către ei, fiindcă Dumnezeu le-a arătat lor. Cele nevăzute ale Lui se văd de la facerea lumii, adică veșnica Lui putere și dumnezeire, așa ca ei să fie fără cuvânt de apărare.*²

Cu adevărat fără cuvânt de apărare se face omul care a primit legea scrisă în inima lui și care nu Îl recunoaște pe Dumnezeu, fiindcă legea scrisă cea pusă în inimă este însăși voia lui Dumnezeu care, odată întipărită în inimă, devine voia omului. Așadar omul este dator, îmboldit lăuntric de îndemnurile bune ale inimii lui, să Îl recunoască Dumnezeu și să Îi imite bunătatea.

Omul creat după chipul lui Dumnezeu este astfel plăsmuit, încât, fiind o ființă inteligibilă și de sine stătătoare, să Îl închipuie pe Dumnezeu pe pământ, să facă voia Lui care este scrisă în inimă și să-și facă această lege voie proprie. Scopul plăsmuirii lui era acela ca făptura să își (re)cunoască Ziditorul. A fost

¹ Rom. 2:15.

² Rom. 1:19-20.

făcută așadar ca să (re)cunoască pe Făcătorul și Creatorul ei. A fost plăsmuită ca să fie înălțată la Dumnezeu. A fost plăsmuită spre a da slavă lui Dumnezeu. A fost plăsmuită pentru ca făptura zidită să laude întru cunoștință pe dumnezeiescul ei Creator. Așadar independența lui, inteligența și libertatea morală i s-au dat ca să împlinească marea rațiune a existenței sale, marea lui misiune, aceea de a uni pământul și cerul, de a nu înclina nici la dreapta, nici la stânga, ci să umble în calea cea dreaptă, făcând numai binele cel înscris în inima lui, ceea ce și el dorește prin tendința sădită natural în el, fiindcă altminteri, abătându-se de la menirea lui, devine neliber și se aseamănă „dobitoacelor celor fără de minte”. Omul este liber din punct de vedere moral cât timp nu cade din bine și în măsura în care își identifică voința lui cu voința dumnezeiască, dar de îndată ce se abate de la calea dreaptă devine neliber moral, iar libertatea lui este falsă, și starea lui căzută este dovada falsei lui libertăți.

Libertatea omului cea supusă legii lui Dumnezeu nu are limită, fiindcă aceasta este, ca tot ceea ce e dumnezeiesc, nesfârșită, iar nesfârșitul nu numai că nu poate primi limită, ci lărgeste și extinde și ceea ce se însoțește cu el.

Libertatea omului atunci mai cu seamă se limitează, ori de câte ori se abate de la legea dumnezeiască și se opune voii dumnezeiești, fiindcă atunci se îndepărtează de legea dumnezeiască, de voia dumnezeiască cea nesfârșită, se află curând în cercul strâmt și mărginit al unei voințe mărginite, o voință a trupului, a unei firi căzute sub simțuri și sub voirile ei.